ماقالە نومۇرى: 08 ـ 091 ـ 01 (2012) 5878 ـ 1005

پەرھات تۇرسۇن شېئىر ئىجادىيىتىدىكى ئىككى دەۋر توغرىسىدا*

جاشۇۋا فرىيمىن

(شىنجاڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتى فىلولوگىيە ئىنستىتۇتى، ئۈرۈمچى. 830049)

قىسقىچە مەزمۇنى : پەرھات تۇرسۇننىڭ بەدئىي ئىجادىيىتىدە شېئىرىي ئىجادىيەت مۇھىم ئورۇن تۇتىدۇ. ماقالىدە شائىرنىڭ شېئىرىي ئەسەرلىرى ئىككى دەۋرگە بۆلۈنۈپ، بۇ ئىككى دەۋردىكى شېئىرلارنىڭ ئاساسلىق ئالاھىدىلىكى مۇلاھىزە قىلىنىدۇ. پەرھات تۇرسۇننىڭ شېئىر ئىجادىيىتىدىكى بۇ ئىككى دەۋر ۋاقىت تەرتىپى جەھەتتىنلا ئەمەس، بەلكى مەزمۇن ھەم ئۇسلۇب جەھەتتىمۇ پەرقلىنىدىغانلىقى كۆرسىتىلىدۇ. بۇ ماقالىدە يەنە شائىرنىڭ پروزا ئەسەرلىرى ۋە شېئىرىي ئەسەرلىرى ئارىسىدىكى ئورتاقلىق ۋە پەرقلەر قىسقىچە مۇھاكىمە قىلىنىدۇ.

摘要： 诗人帕尔哈提·吐尔逊的诗歌在其文学作品当中占有十分重要的地位。本文拟以时代划分做法将帕尔哈提·吐尔逊的诗歌作品分成两个时代.作者认为两个时代各有自己的特色和风格。帕尔哈提·吐尔孙诗歌作品这两个阶段之间的差别不仅在于时代的前后，而是从语言和内容的不同也可以看到。本文章同时也将形容帕尔哈提·吐尔孙撒文和诗歌之间相似与差异。

Abstract: Poetry occupies an important place in the literary work of Perhat Tursun. This article divides the author's poetic works into two eras, and discusses the basic features of these two eras. It will be shown that these two eras in Perhat Tursun's poetry differ from each other not only in time of composition, but also in content and style. The article will also discuss similarities and differences between the author's prose and poetic works.

كىتابلارنى جۈڭگوچە تۈرگە ئايرىش نومۇرى: I29 ماتېرىيال بەلگىسى: A

1. پەرھات تۇرسۇننى تونۇشتۇرۇش

1) پەرھات تۇرسۇننىڭ ھايات پائالىيىتى ۋە ئىجادىيىتى

پەرھات تۇرسۇن 1969 ـ يىلى تۇغۇلغان. 1989 ـ يىلى مەركىزى مىللەتلەر ئىنستىتۇتىنىڭ ئۇيغۇر تىل ـ ئەدەبىياتى فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرۈپ، باكلاۋۇر ئۇنۋانىنى ئالغاندىن كېيىن، ئۈرۈمچىگە كېلىپ خىزمەتكە ئورۇنلاشقان. 2008 ـ يىلى مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتى (سابىق مەركىزىي مىللەتلەر ئىنستىتۇتى)دا چاغاتاي ئەدەبىياتى كەسپى بويىچە ماگىستىرلىق ئۇنۋانىنى ئالغان. 2011 ـ يىلى ئەلىشىر نەۋائىينىڭ « لەيلى ـ مەجنۇن » داستانى ھەققىدىكى دىسسىرتاتسىيەسى بىلەن دوكتورلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشكەن. ھازىر شىنجاڭ خەلق سەنئەت يۇرتىدا فولكلور تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىدۇ.

بېيجىڭدا تولۇق كۇرستا ئوقۇغان ۋاقتىدا، شائىر ئىسلاھات ۋە ئېچىۋېتىشنىڭ دەسلەپكى يىللىرىدىكى جۇڭگودا كەڭ كۆلەمدە تارقالغان ھەر خىل يېڭى ئىدىيە ۋە ئېقىملارنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغان، بولۇپمۇ غەرب مودېرنىزم شېئىرىيىتى ۋە پىروزا ئەدەبىياتىنىڭ ۋەكىللىك ئەسەرلىرىنى ئىشتىياق بىلەن ئوقۇپ، پىسخولوگىيە، پەلسەپە ۋە دىنشۇناسلىق ھەققىدىكى خەنزۇچە كىتاب ـ ماقالىلەرنى قېتىرقىنىپ كۆرگەن. شۇ يىللاردا بېيجىڭ ۋە ئۈرۈمچىدە ئوقۇۋاتقان نۇرغۇن ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلار شائىرنىڭ چەكلىمىسى تۈپەيلىدىن، شۇ يېڭى ئۇچۇرلار بىلەن تېزراق تونۇشۇپ چىقىش ئۇچۇن ھەر قايسى ئالىي

* بۇ ماقالە 2011 ـ يىلى 12 ـ ئاينىڭ 25 ـ كۈنى تاپشۇرۇپ ئېلىنغان.

ئاپتور: جاشۇۋا فرىيمىن(1986 ـ يىلى 6 ـ ئايدا تۇغۇلغان) ماگىستىرانت، ئۇيغۇر تىل ـ ئەدەبىياتى ۋە بۈگۈنكى ـ ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللىنىدۇ.

مەكتەپلەردە ئاقارتىش ئۇيۇشمىلىرىنى قۇرغان. شۇ ۋاقىتلاردا ئۇ مەركىزىي مىللەتلەر ئىنستىتۇتىدىكى باشقا مىللىي بالىلار بىلەن ھەمكارلىشىپ « ئۇچقۇن » ناملىق ژۇرنالنى چىقارغان، شۇنداقلا مەدەنىيەت، ئاقارتىشقا ئائىت ھەر خىل پائالىيەتلەرگە قاتناشقان. پەرھاتنىڭ شۇ يىللاردىكى پىكىرداش دوستلىرىنىڭ ئىچىدە ھازىر كۆزگە كۆرۈنگەن تاھىر ھامۇت، پەرھات ئىلياسقا ئوخشاش ئەدىبلەر بار، يەنە شۇنى تىلغا ئېلىشقا ئەرزىيدۇكى، سۈرىيەدە ئوقۇپ قايتقان ئەخمەتجان ئوسمان 1980- يىللارنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا بېيجىڭدا ئوقۇۋاتقان ياش ئۇيغۇر ئەدىبلىرى بىلەن كۆپ پىكىرلەشكەن بولۇپ، بۇمۇ شۇ ياش شائىرلارنىڭ ئىجادىيىتىگە بەلگىلىك تەسىر كۆرسەتكەن.

تۆۋەندە پەرھات تۇرسۇننىڭ شېئىرىيىتى ئۈستىدە تەپسىلىي توختىلىمىز. ئالدى بىلەن شائىرنىڭ باشقا ژانىرلاردىكى ئەدەبىي ئىجادىيىتىنى قىسقىچە سۆزلەپ ئۆتەيلى. پەرھاتنىڭ «ھالاكەت» ناملىق تۇنجى پوۋېستى 1989- يىلى ئېلان قىلىنغان بولۇپ، بۇ پوۋېست ئارىدىن ئون يىل ئۆتكەندىن كېيىن شائىرنىڭ «مەسىھ چۆلى» دېگەن پوۋېست توپلىمىغا كىرگۈزۈلگەن. « ئۆلۈۋېلىش سەنئىتى » ناملىق تۇنجى رومانى ھەم قىزغىن ئالقىشقا ھەم قاتتىق تەنقىدلەشكە دۇچ كەلگەن، بۇ ئەسەر ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ئەڭ تالاش-تارتىش پەيدا قىلغان رومان ھېسابلىنىدۇ. يۇقىرىقىلاردىن سىرت، شائىر پەرھات ئەدەبىي ئوبزورلىرى بىلەنمۇ ئۇيغۇر ئەدەبىيات ساھەسىدە ئۆزىنىڭ ھەر خىل قاراشلىرىنى نامايان قىلغان.

پەرھات تۇرسۇننىڭ پىروزا ئەسەرلىرى كۆپ مۇنازىرىلەرگە تۈرتكە بولغاچقا، كىتابخانلارنىڭ كۆپىنچىسى پەرھاتنى پىروزا يازغۇچىسى دەپ تونۇيدۇ، شۇڭلاشقا، ئۇنىڭ شېئىرلىرى ھازىرغىچە ئوقۇرمەن ۋە ئوبزورچىلارنىڭ دىققىتىگە نىسبەتەن ئاز ئېرىشكەن. ئەمما، پەرھاتنىڭ ئىجادىيىتىدە شېئىرىيەت ئەزەلدىن مۇھىم ئورۇن تۇتۇپ كەلگەن. پەرھاتنىڭ دەسلەپكى ئەسەرلىرى شېئىردىن تەركىب تاپقان، نەشر قىلىنغان تۇنجى كىتابىمۇ شېئىرلار توپلىمى ئىدى. شائىرنىڭ شېئىرىيەت ۋە پىروزا ئەسەرلىرى ئارىسىدا تەتقىق قىلىشقا تېگىشلىك نۇرغۇن ئورتاقلىقلار ۋە پەرقلەر بار. گەرچە ھەر ئىككى ژانىردىكى ئەسەرلىرى قويۇق مودېرنىزم تۈسىنى ئالغان بولسىمۇ، ئەمما، ئۇسلۇب ھەم مەزمۇن جەھەتتىن مەلۇم دەرىجىدە پەرقلىنىدۇ. پەرھاتنىڭ 20 يىلدىن بۇيانقى ھەر قايسى ژانىرلاردىكى ئەسەرلىرى چۈشكۈن ھەم گۇڭگا بولسىمۇ، ئەمما، بۇ ھېسسىياتلار پىروزا ئەسەرلىرىدە تەكرارلاش، غۇۋالىق ۋە ئىسخېمىلىق تەسۋىرلەش ئارقىلىق ئىپادىلەنگەن بولسا، شېئىرىي ئەسەرلىرىدە ھەر خىل ئاجايىب ئىماگلار بىلەن گەۋدىلەنگەن. مەزكۇر ماقالىدە، مەن پەرھاتنىڭ شېئىر ئىجادىيىتىنى مەركەز قىلىپ، ئىككى باسقۇچقا بۆلگەن ھالدا ئىستېتىكىلىق ھەم پەلسەپەۋى جەھەتتىن ئىزاھلىماقچى.

2) پەرھات تۇرسۇننىڭ شېئىر ئىجادىيىتىدىكى ئىككى دەۋر

پەرھات تۇرسۇننىڭ شېئىر ئىجادىيىتىنى ئىككى دەۋرگە ئايرىشقا بولىدۇ. بىرىنچى دەۋردىكى شېئىرلىرى ئەنئەنىۋى مەزمۇننى تېما قىلغان قاپىيەداش شېئىرلار بولسا، ئىككىنچى دەۋردىكى شېئىرلىرى ئەنئەنىۋى تېمىلاردىن چەتنەپ كەتكەن چاچما شېئىرلاردۇر. بۇ ئىككى ئىجادىيەت دەۋرىنى شېئىرىي ئۇسلۇب ۋە تېمىلا ئەمەس، بەلكى، يېزىلغان ۋاقتىمۇ ئايرىپ تۇرىدۇ. شېئىر يېزىشقا باشلىغاندىن باشلاپ تاكى 1993- يىلىغىچە، پەرھات تۇرسۇننىڭ ئەدەبىي ئىجادىيىتى شېئىرنى ئاساس قىلغان. 1990- يىللارنىڭ باشلىرىدىن باشلاپ شائىر دىققىتىنى پىروزا ئەسەرلىرىگە قارىتىپ، 1993- يىلدىن 2000- يىلىغىچە شېئىرلارنى كۆپ يازمىغان. ئىككى چوڭ پىروزا ئەسىرى يەنى، «مەسىھ چۆلى » ۋە « ئۆلۈۋېلىش سەنئىتى»نى 1998- يىلى ۋە 1999- يىلى نەشر قىلدۇرغاندىن كېيىن، پەرھات شېئىر يېزىشقا قايتىدىن كىرىشكەن. لېكىن، پەرھاتنىڭ 1993- يىلىغىچە يازغان شېئىرلىرىنىڭ كۆپىنچىسى قاپىيەداش ۋە بارماق ۋەزنىلىك، تېما ۋە ئىماگ جەھەتتىن ئۇيغۇر شېئىر ئەنئەنىسىگە رىئايە قىلغان بولسا، 2000- يىلدىن كېيىن يازغانلىرىنىڭ زور كۆپ قىسمى شەكىل جەھەتتىن چاچما، مەزمۇن جەھەتتىن گۇڭگا بولغان. پەرھاتنىڭ شەكلى مودېرنىزمچە بولغان

شېئىرلىرى مەزمۇن جەھەتتىنمۇ چوقۇم مودېرنىزمچە. شائىرنىڭ 2000- يىلىدىن كېيىن يازغان گۇڭگا شېئىرلىرى چاچما شەكىلدە يېزىلغان، بەزىلىرى نەسرگە ئوخشاپ قالىدۇ. بۇ يۈزلىنىش شائىرنىڭ ئالدىنقى سەككىز يىلدا ئاساسەن پىروزا ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللانغانلىقىغا مۇناسىۋەتلىك بولۇشى مۇمكىن. كېيىنكى شېئىرلىرىنىڭ تېما بىلەن ئىماگلىرىمۇ يېڭىچە بولۇپ، غەرب مودېرنىزم ئەدەبىياتى، ئۇيغۇر گۇڭگا شېئىرىيىتى، خەنزۇ گۇڭگا شېئىرىيىتىدىن ئىلھام ئالغان. شۇنىڭ بىلەن پەرھاتنىڭ كېيىنكى ئىجادىيەت مەزگىلىدىكى شېئىرلىرى دەسلەپكى ئىجادىيەت مەزگىلىدىكى شېئىرلىرىدىن مەزمۇن ھەم شەكىل جەھەتتىن روشەن پەرقلىنىدۇ. ئەلۋەتتە، بىر يازغۇچىنىڭ ئىجادىيىتىنى دەۋرگە ئايرىش ھامان نىسپىي بولىدۇ. پەرھات تۇرسۇننىڭ گۇڭگا شېئىرلىرىدا تولۇق ئىپادىسىنى تاپقان مودېرنىزم ئۇسلۇبىنىڭ بىخلىرىنى دەسلەپكى شېئىرلىرىدىن كۆرگىلى بولىدۇ. مەسىلەن، 1991- يىلى يېزىلغان« يالماۋۇز ناخشىسى » دېگەن شېئىر شەكىل ھەم مەزمۇن جەھەتتىن گۇڭگا بولۇپ، شائىرنىڭ مودېرنىزم يۈزلىنىشىنىڭ دەسلەپكى بەلگىسى ھېسابلانسا، 2000- يىلىدىن كېيىن يازغان بەزى شېئىرلىرى بىر قەدەر ئەنئەنىۋى شېئىرلاردۇر، 2004 - يىلىدا يېزىلغان «خىلۋەتتىكى گۈل » دېگەن شېئىرنى مىسالغا ئالايلى:

گويا خىلۋەتتە ئېچىلغان گۈلسەن،
جاھان ئەھلىدىن ئۈزلۈكىڭ پىنھان.
سېنى قىزغىنىپ پۈتۈن ئالەمدىن،
كۆيىمەن شۇنداق يوشۇرۇن جانان.

2 . پەرھات تۇرسۇننىڭ دەسلەپكى شېئىر ئىجادىيىتى دەۋرى

1) پەرھات تۇرسۇننىڭ دەسلەپكى شېئىر ئىجادىيەت دەۋرىنىڭ ئالاھىدىلىكى ۋە جەمئىيەتتىكى تەسىرى

شائىر پەرھاتنىڭ دېيىشىچە، ئۇنىڭ بىرىنچى شېئىرى 11 يېشىدا يېزىلغان بولۇپ، شۇ ۋاقىتتىن تارتىپ ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگىچە ئەنئەنىۋى ئۇسلۇبتىكى شېئىرلارنى داۋاملىق يازغان. 1980- يىللارنىڭ ئوتتۇرىلىرىدىن باشلاپ، شېئىرلىرى ھەر قايسى ئۇيغۇرچە گېزىت - ژۇرناللاردا ئېلان قىلىنغان.. 1998-يىلى شائىرنىڭ «مۇھەببەت لىرىكىلىرىدىن يۈز پارچە » ناملىق تۇنجى شېئىرلار توپلىمى ئوبزورچى ۋە كىتابخانلارنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشكەن. بۇ توپلامدىكى شېئىرلار ئاساسەن پەرھاتنىڭ دەسلەپكى شېئىر ئىجادىيىتى دەۋرىگە تەۋە بولۇپ، ئالىي مەكتەپتىكى ۋاقتىدا يېزىلغان بولسىمۇ، ئەمما، شائىر شۇ چاغدىلا مودېرنىزم شېئىرىيىتىگە قىزىقىشقا باشلىغان.

شائىر پەرھاتنىڭ دەسلەپكى ئىجادىيەت مەزگىلىدىكى شېئىرلىرىنىڭ كۆپىنچىسى ئازادلىقتىن كېيىنكى ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدە ئەڭ ئومۇملاشقان شەكىل بولۇپ، ABCB قاپىيەلىك شەكىلدە يېزىلغان. «مۇھەببەت لىرىكىلىرىدىن يۈز پارچە» دېگەن توپلامدىكى شېئىرلارنىڭ كۆپىنچىسى ئىسلام ئەدەبىياتىنىڭ كلاسسىك تېمىسى بولغان ھىجران - ۋىسال تېمىسىنى ئاساس قىلغان. بۇ شېئىرلار خۇددى ئۇيغۇرچە مۇھەببەت شېئىرلىرىنىڭ كۆپىنچىسىگە ئوخشاش، بىرىنچى شەخستە يېزىلغان بولۇپ، ئىندىۋىدۇئال ھېسسىياتنى مەركەز قىلىدۇ، يەنى، ئىجتىمائىي ۋە تارىخىي تېمىلارغا تاقاشمايدۇ. بۇ شېئىرلاردا قوللىنىلغان تىل ۋە ئىماگلار ئاساسەن ئۇيغۇر كلاسسىك شېئىرىيىتىنىڭ نەمۇنىسىگە ئەگەشكەن. شائىر ئۆسمۈر ۋاقتىدىن تارتىپ ئەنئەنىۋى شېئىرىيەت ژانىرلىرىدا ئۆز ماھارىتىنى كۆرسىتىپ كەلگەن، ھەم بۇ ماھارەت مەزكۇر توپلامدا ناھايىتى ياخشى گەۋدىلەنگەن. پەرھات تۇرسۇننىڭ ئەڭ ئېسىل مۇھەببەت شېئىرلىرىنىڭ بەزىلىرى 20 يېشىدىن بۇرۇن يېزىلغان ھەم بۇنداق شېئىرلارنى شائىر ھازىرمۇ ئاندا-ساندا يېزىپ تۇرىدۇ.

ئەمما، «مۇھەببەت لىرىكىلىرىدىن يۈز پارچە» دىكى بەزى شېئىرلار پەرھاتنىڭ ئىجادىيىتىنىڭ كېيىنكى يۈزلىنىشى، يەنى تېما، شەكىل ۋە ئىماگ جەھەتتىكى يېڭىلىقتىن دېرەك بېرىدۇ. 1989- يىلى ئەتراپىدا، پەرھات چاچما شېئىر يېزىشقا باشلاپ، 1991- يىلىغىچە ئۆزىگە خاس بىر چاچما ئۇسلۇبنى ياراتقان، بۇنىڭغا

شائىرنىڭ 1991 ـ يىلدىكى «يالماۋۇز ناخشىسى » دېگەن شېئىرى مىسال بولالايدۇ:

قورقىمەن
خۇددى پىچاق بىلىگەندە چىققان ئاۋازدەك
ياكى شامالدا لەپىلدىگەن بايراق ئاۋازىدەك
قاغىغان ئۈندىن
قورقىمەن
تارىخنىڭ قاراڭغۇ جايلىرىدا سەن بىلەن ئۇچرىشىشتىن
گاھىدا پەرياد قىلىمەن سەۋەبسىز
گاھىدا قاھ ـ قاھ كۈلىمەن سەۋەبسىز

2) پەرھات تۇرسۇننىڭ دەسلەپكى شېئىر ئىجادىيەت دەۋرىدىكى بەزى تەسىرلەر

پەرھاتنىڭ دەسلەپكى ئىجادىيەت دەۋرىدىكى شېئىرلىرىنى 60 يىلدىن بېرى ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدە ئاساسلىق ئېقىم بولغان شېئىر ئۇسلۇبىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغان دەپ قاراشقا بولىدۇ. ئازادلىقتىن كېيىن، ئارۇز ۋەزىن شەكىللىرى بۇرۇنقىغا قارىغاندا بىر قەدەر ئاز قوللىنىلىپ، ئاممىباب ABCB قاپىيە شەكىللىرى كۆپرەك ئىشلىتىلگەن. بۇ ئاددىي قاپىيە شەكىل ئازادلىقتىن كېيىن ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ھۆكۈم سۈرگەن خەلقچىللىق، ئاممىبابلىق دېگەندەك پرىنسىپلارغا مۇۋاپىق كەلگەن.

ھازىرقى زامان ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ پەرھات تۇرسۇننىڭ دەسلەپكى ئىجادىيىتىگە بولغان تەسىرى شەكىل جەھەتتىكى ئورتاقلىقلاردا كۆپرەك ئىپادىلەنسە، كلاسسىك شېئىرىيەتنىڭ تەسىرى كۆپرەك تېما ۋە ئىماگلاردا ئىپادىلەنگەن. 80- يىللاردا نۇرغۇنلىغان كىلاسسىك ئەدەبىيات ئەسەرلىرى قايتىدىن نەشر قىلىنغان ھەم بۇ ئەسەرلەر پەرھات تۇرسۇندەك ياش شائىرلاردا چوڭقۇر تەسىر قالدۇرغان. پەرھاتنىڭ شۇ چاغدىكى شېئىرلىرىدا ۋىسال-ھىجران، يارنىڭ ئوتىدا كۆيۈشتەك تېمىلار 50 -، 60- يىللاردىكى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا بىر قەدەر ئاز ئۇچرىغان بىلەن، ئەمما، بۇ تېمىلار ئۇيغۇر كلاسسىك شېئىرىيىتىنىڭ ئاساسلىق مەزمۇنى بولغان. بۇ تېمىلارنىڭ پەرھات تۇرسۇننىڭ دەسلەپكى ئىجادىيەت مەزگىلىدىكى ئىپادىسىنى تۆۋەندە كۆرىمىز.

3) ھىجران، ۋىسال، پىراق :پەرھات تۇرسۇننىڭ دەسلەپكى شېئىر ئىجادىيەت دەۋرىدىكى ئاساسلىق تېمىلار

شائىر پەرھاتنىڭ دەسلەپكى شېئىرلىرىدا ئەڭ كۆپ ئۇچرايدىغان تېما مۇھەببەتتۇر، شۇ شېئىرلاردا بۇ تېما ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە پارس ئىسلام ئەدەبىياتىغا ئەگىشىپ ھىجران، ۋىسال، پىراق دېگەندەك ئۇقۇملار ئارقىلىق گەۋدىلەنگەن. خۇددى ئەلىشىر نەۋائىي، بابا رەھىم مەشرەپ، قاتارلىق كىلاسسىك چاغاتاي شائىرلىرىدەك، پەرھاتنىڭ دەسلەپكى شېئىرلىرى كۆپىنچە مۇھەببەتنىڭ ئۆزىنى ئەمەس، بەلكى، مۇھەببەت يولىدا تارتقان ئازابلارنى، ۋىسال ئەمەس، بەلكى، ھىجراننى بەكرەك تەكىتلەيدۇ. كلاسسىك شائىرلار بەزى شېئىرلىرىدا يارنى كۆيلىگەندە ئەمەلىيەتتە خۇدانى كۆيلىگەن بولسا، پەرھات بۇ ئەسەرلىرىدە ناھايىتى كونكرېت ھالدا گۈزەل قىزلارنى مەدھىيىلەيدۇ. بۇ شېئىرلاردىكى بايانچىلار ھاياتىنىڭ مەنىسىنى ئىشقىي پىراقتا كۆيۈش ئارقىلىق ھېس قىلغاچقا، ۋىسالغا ئېرىشكەندىمۇ شادلانماي، ئەكسىچە، تېخىمۇ ئازابلىنىپ كېتىدۇ، بۇنىڭ بىر تىپىك مىسالى تۆۋەندىكىچە:

ئايغىنىڭ ئاستىدا كۆل بوپ چېچىلدىم،
زىمىستان باغرىمغا تۆكمە يېشىڭنى.
ئاھ، يەتتىم ۋىسالغا ئۆچكەندە كۆيۈپ،
سوغىمدۇ ئەسلىدە ۋىسال ھەممىسى
(«ۋىسال »1988 ـ يىلى)

بۇ شېئىرلاردىكى بايانچىنىڭ يارغا بولغان مۇھەببىتى بىر ئاچچىق لەززەت. پەرھاتنىڭ بۇ مەزگىلدىكى كۆپ شېئىرلىرىدا بايانچى ئۆزى سۆيگەن قىز تەرىپىدىن تاشلىۋېتىلسىمۇ، ئەمما ئۇنىڭغا بولغان مۇھەببىتىنى پەقەت ئۈزەلمەيدۇ، بۇنى تۆۋەندىكى مىسالدىن كۆرەيلى:

ئايرىلدۇق نېچۈن قول ئېلىشماي تېخى،
نەلەرگە يوقالدىڭ ئالدىراپ-تېنەپ؟
قەلبىمدە قالدۇرۇپ سۆيگۈ يارىسى،
كىملەرنى سۆيگۈگە يۇردۇڭ يار ئەيلەپ؟
(«ھىجران »1988 ـ يىلى)

شائىر پەرھاتنىڭ بۇ دەسلەپكى شېئىرلىرىدا ھىجرانىنىڭ مۇھەببەتنىڭ ئەڭ يۇقىرى ئىپادىسى ئىكەنلىكى، مەشۇقىنىڭ قەدرىگە پەقەت ئايرىلغاندىلا يېتىپ بولغىلى بولىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. بىر قىزنىڭ گۈزەللىكى مۇھەببەتكە ئىلھام بولالىسىمۇ، ئەمما، دەل شۇ گۈزەل تەنگە ئېرىشەلمىگەنلىك مۇھەببەت ھېسسىياتىنى مەنىلىك ھەم مۇقەددەس قىلىدۇ. شۇ سەۋەبتىن گەرچە بۇ شېئىرلار قىزلارنىڭ جامالىغا بولغان ھەۋەسكە تولغان بولسىمۇ، ئەمما ئۇلار جىنسىيەتنى ئىنسانىيەتنى تۈگەشتۈرىدىغان نەرسىدەك كۆرسىتىدۇ:

بىلەلمىدىم يالغان كۈلكەڭ، گۈزەل چىرايىڭ
نېچۈن مېنى ئاشىق قىلار بۇنچە قەلەم قاش؟...
(«بۇ قانداق ئالداش؟ »1985- يىلى)

شېرىن چۈشتەك گۈزەل دېمەن ئاشۇ ئېرىشنى،
ئالدىنىمەن بىلىپ تۇرۇپ، خالاپ ھەمىشە.
بىر جۇپ قەبرە يۈرىكىمنى قىلىدۇ بەرباد،
نېپىز كۆڭلەك تۇسالمىغان ئاپئاق كۆكسۈڭدە.
(« ئېرىنقىش» 1988 - يىلى)

بۇ شېئىرلاردا قوللىنىلغان ئىماگلارمۇ ئاساسەن كىلاسسىك ئىماگ، مەسىلەن، باھار بىلەن كۆز، گۈل بىلەن خازان. پەرھات تۇرسۇن شېئىر ئىجادىيىتىنىڭ ھەر ئىككى دەۋرىدە، شائىر قارىمۇقارشى ئىككى ئۇقۇمنى بىر-بىرىگە سېلىشتۇرۇشنى مۇھىم شېئىرىي ۋاستە قىلغان، ئەمما، بۇ خىل بەدىئىي تاكتىكا شۇ ئىككى دەۋردە ئوخشىمىغان ھالدا ئىپادىلەنگەن. شائىرنىڭ دەسلەپكى شېئىرلىرىدا بۇ ئىماگلار كىلاسسىك ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدە ئومۇملاشقان مەنىلەرگە سىمۋول قىلىنغان. مەسىلەن، باھار پەسلى ياشلىق بىلەن شېرىن مۇھەببەتكە ۋەكىللىك قىلسا، كۆز پەسلى ياشنىڭ چوڭىيىشى بىلەن مۇھەببەتنىڭ ئاچچىق تەرەپلىرىگە سىمۋول قىلىنغان:

كۆز ياشلار تۆكۈلگەن خازانلار ئارا،
ئۇيۇشۇپ تىترىيدۇ جىسمىم شۇ تاپتا.
بىز دائىم مۇڭداشقان شۇ تاش ئورۇندۇق،
چۆمۈلۈپ تۇرۇپتۇ كۆز ياشلار ئارا.
چېھرىمدەك سارغىيىپ كەتكەن خازانى،
توسۇلدۇم ياش تۆككەن دەرەخ ئالدىدا.
(« خىلۋەتتە ئاھ غېرىب شۇ تاش ئورۇندۇق» 1988- يىلى)

قارىمۇقارشى ئۇقۇملارنى سېلىشتۇرۇشتەك بۇ بەدىئىي ئۇسلۇب پەرھاتنىڭ كېيىنكى شېئىرلىرىدىمۇ كۆپ ئۇچرايدۇ، ئەمما، دەل مۇشۇنداق ئىستىلىستىكىلىق ئورتاقلىقتىن ئىككى ئىجادىيەت دەۋرى ئارىسىدىكى پەرقلەرنى روشەن بىلىۋالغىلى بولىدۇ.

3. پەرھات تۇرسۇننىڭ كېيىنكى شېئىر ئىجادىيەت دەۋرى

1) پەرھات تۇرسۇننىڭ كېيىنكى شېئىر ئىجادىيەت دەۋرىنىڭ ئالاھىدىلىكى ۋە جەمئىيەتنىڭ تەسىرى

پەرھاتنىڭ كېيىنكى شېئىر ئىجادىيىتى مەزگىلىدىكى شېئىرلار بۇرۇنقى شېئىرلىرىغا قارىغاندا سۈپەت جەھەتتىن ئېگىز-پەس بولۇپ، ئەڭ ياخشىلىرى شائىرنىڭ پۈتۈن ئىجادىيىتىدە بىر يۇقىرى پەللە ياراتقان بولسا، ناچارلىرىدىن ئوقۇرمەن ھېچ قانداق زوق ئالالمايدۇ. بۇ شائىر پەرھاتنىڭ كېيىنكى شېئىر ئىجادىيىتى مەزگىلىدىكى تەۋەككۇلچىلىك روھى، يېڭىلىق يارىتىش ئىستىكىنىڭ نەتىجىسى. شائىر قېلىپلاشقان شېئىر شەكىللىرىنى تاشلاپ، يېڭى شەكىللەرنى سىناشقا بەل باغلىغاچقا، بەزى سىناقلاردىن نەتىجە چىقماسلىقى تەبىئىي. بۇ تەۋەككۇلچىلىك روھى بىلەن پەرھات ئۆزى بىلەن دەۋرداش بولغان بەزى شائىرلارغا ئىلھام بەرگەن، ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرىدە پەرھاتنىڭ تەسىرى روشەن كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. پەرھاتنىڭ كېيىنكى شېئىرلىرى مەزمۇن ھەم ئىماگ جەھەتتىن بۇرۇنقى شېئىرلىرىغا قارىغاندا كۆپ مەنبەدىن پايدىلانغان، بۇ مەنبەلەر ئۇيغۇر تارىخى، قەدىمكى يۇنان ئەپسانىلىرى، شامان دىنى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. پەرھات تەبىئەتتىن ھالقىغان ھادىسىلەرگە قىزىققاچقا، ئۇنىڭ شېئىرلىرىدا دىن، مۆجىزە ۋە سېھىرگە مۇناسىۋەتلىك

تېمىلار كۆپ ئۇچرايدۇ. شائىرنىڭ بۇرۇنقى ئەسەرلىرى بىرىنچى شەخستە يېزىلىپ، شەخسىي ھېسسىياتنى ئاساس قىلغان بولسا، كېيىنكى شېئىرلىرىنىڭ كۆپىنچىسى ئۈچىنچى شەخستە يېزىلغان، بەزىلىرى ئىجتىمائىي ۋە تارىخىي تېمىلارنى شەخسىي تېمىغا باغلايدۇ.

تۆرلۈك سەۋەبلەردىن، پەرھات تۇرسۇننىڭ كېيىنكى شېئىرلىرىدىن ھازىرغىچە ئايرىم توپلام چىقمىغان. ئەمما، بۇ شېئىرلار پەقەت ژۇرنال، گېزىت ياكى تورلاردىلا ئېلان قىلىنغان بولسىمۇ، ئەمما، ئىجادچانلىق ۋە يۇقىرى بەدىئىيلىكى بىلەن ئۇيغۇر مودېرنىزم شېئىرىيىتىگە يەنىلا مۇھىم تەسىر كۆرسەتكەن.

2) پەرھات تۇرسۇننىڭ كېيىنكى شېئىر ئىجادىيەت دەۋرىدىكى بەزى تەسىرلەر

ئەلۋەتتە، پەرھاتنىڭ شېئىرىيەتتە مودېرنىزمغا بۇرۇلۇشىنىڭ بىر مۇھىم تۈرتكىسى ئەخمەتجان ئوسمان باشلامچى بولغان گۇڭگا شېئىرىيەت ئېقىمىدۇر. ئەمما، پەرھاتنىڭ مودېرنىزم ئۇسلۇبى باشقا گۇڭگا شائىرلاردىن خېلى پەرقلىنىدۇ، يەنى كۆپرەك گۇڭگا شېئىر يازىدىغان شائىرلار شېئىرلىرىدا مەۋھۇم بىر دۇنيانى يارىتىپ، شۇ دۇنيانى تەسۋىرلەش ئارقىلىق ئوي-پىكىر، ھېس-تۇيغۇلارنى ئىپادىلەشكە مايىل بولسا، پەرھات تۇرسۇن، تاھىر ھامۇت قاتارلىق بىر تۈركۈم گۇڭگا شېئىر يازىدىغان شائىرلار رېئال دۇنيادىكى نەرسىلەر ۋە ئەھۋاللارنى تەسۋىرلەپ مەقسىتىنى ئىپادىلەيدۇ. مەسىلەن، ئەخمەتجان ئوسمان بىلەن پەرھات ئېلياسنىڭ شېئىرلىرىدا ئىنسانلاشتۇرۇلغان ھايۋانلار ۋە جانسىز نەرسىلەر كۆپ ئۇچرىسا، پەرھات تۇرسۇننىڭ شېئىرلىرىدىكى ئاساسلىق پېرسوناژلار ئادەتتە ئىنسان بولىدۇ. بۇ خىل پەرق پەرھات تۇرسۇن ۋە تاھىر ھامۇتنىڭ شېئىرلىرىنى باشقا گۇڭگا شېئىر يازىدىغان شائىرلارنىڭكىدىن روشەن پەرقلەندۇرۇپ تۇرىدۇ.

پەرھات تۇرسۇننىڭ دەسلەپكى شېئىر ئىجادىيەت مەزگىلىدە يازغان شېئىرلىرى ئەنئەنىۋى ئۇسلۇبقا يېقىنراق بولسىمۇ، ئەمما كېيىنكى مەزگىلدىكى مودېرنىزم شېئىرلىرى قەدىمكى تۈرك ئەدەبىياتى ۋە تەسەۋۋۇپ كىلاسسىك ئەدەبىياتىنىڭ تەسىرىگە چوڭقۇر ئۇچرىغان. پەرھاتنىڭ دەسلەپكى شېئىرلىرى-1950يىللاردىن 80 -يىللارغىچە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ئاساسلىق ئېقىم بولغان يېڭى ئەدەبىيات، يەنى تېپىچان ئېلېيفلار ۋەكىللىك قىلغان ئەدەبىيات ئېقىمىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغان بولسا، كېيىنكى شېئىرلىرى ئىسلاھات ۋە ئېچىۋېتىش دەۋرى باشلانغاندىن كېيىن قايتىدىن ئېلان قىلىنىشقا باشلىغان كىلاسسىك شائىرلارنىڭ ئەسەرلىرىدىن كۆپرەك ئىلھام ئالغان. بۇنىڭ سەۋەبى شۇكى، 50 ـ يىللاردىن 80 -يىللارغىچە بۇ كىلاسسىك شېئىرلار كۆپ نەشر قىلىنىش پۇرسىتىگە ئىگە بولالمىغانلىقى ئۈچۈن، ئىسلاھات ۋە ئېچىۋېتىش دەۋرى باشلانغىچە تېپىچان ئېلېيفلار ۋەكىللىك قىلغان ئېقىم ياش شائىرلارغا بىۋاسىتە تەسىر كۆرسىتەلەيدىغان ئەڭ چوڭ ئېقىم بولۇپ قالغان ئىدى. 80- يىللاردىن باشلاپ، كىلاسسىك تۈرك ۋە پارس شائىرلىرىنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى ئورنى ئەسلىگە كەلگەن. شۇڭلاشقا، پەرھاتنىڭ بەزى مودېرنىزم شېئىرلىرىدىمۇ كىلاسسىك شائىرلارنىڭ تەسىرى بىلىنىپ تۇرىدۇ. شائىرنىڭ « قەسىدە » دېگەن شېئىرى ئۆز ئىسمىنى ئىسلام كىلاسسىك شېئىرىيىتىنىڭ ئاساسلىق شەكىللىرىدىن بىرى بولغان قەسىدە ژانىرىدىن ئالغان. بۇ شېئىر شەكىل جەھەتتىن كىلاسسىك قەسىدىلەردىن پەرقلەنسىمۇ، ئەمما، ئۆزىنىڭ كىلاسسىك شېئىرىيەتكە بولغان مۇناسىۋىتىنى يەنىلا نامايان قىلىپ تۇرىدۇ. بۇ شېئىرنىڭ ھەر بىر كۇپلېتى «بىلەمسەن مەن سەن بىلەن بىللە» دېگەن مىسرا بىلەن ئاخىرلىشىدۇ، بۇ 18- ئەسىردىكى شائىر بابا رەھىم مەشرەپنىڭ داڭلىق بىر غەزىلىنى ئەسلىتىدۇ. بۇ غەزەلنىڭ ھەر بىر بېيىتىدا شائىر مەشرەپ ئىسلام تارىخىدىكى مۇھىم بىر ۋەقەنى سۆزلەپ ئاندىن «مەن بىللە ئىدىم» دەپ يازىدۇ. تەسەۋۋۇپ شائىرى مەشرەپنىڭ بۇ سۆزى بەندە بىلەن خۇدانىڭ بىرلىشىشىگە ۋەكىللىك قىلسا، پەرھاتنىڭ شېئىرىدا ئۇ ئىنسانلار ئارىسىدىكى ساداقەتنى كۆرسىتىشى مۇمكىن.

ئەلۋەتتە، غەرب مودېرنىزم ئەسەرلىرىنىڭ تەسىرى پەرھاتنىڭ كېيىنكى شېئىرىيىتىدە ئەڭ مۇھىم

تەسىرلەرنىڭ بىرىدۇر. فرانسۇز شائىرى چارل بودىلەيرنىڭ ئەسەرلىرى پەرھاتنىڭ شېئىرىيىتىدىكى رەزىللىك، جىنسىيەت تېمىلىرىغا مۇھىم ئىلھام بولغان بولسا، چېخ يازغۇچىسى فرانىز كافكانىڭ ھېكايە-رومانلىرى پەرھاتنىڭ كېسەل تېمىسىغا ئالاھىدە قىزىققانلىقىغا تۈرتكە بولغان بولۇشى مۇمكىن. شائىر ئۆزىنىڭ «فرانىز كافكا» دېگەن شېئىرىدا بۇ تەسىرنى ئېتىراپ قىلىپ، مەرھۇم پىروزىچىنى كۆيلىگەن. غەرب مودېرنىزم ئەدەبىياتىغا نەزەرىيەۋى ئاساس سالغانلارمۇ پەرھاتقا بىۋاستە تەسىر كۆرسەتكەن. ئەڭ مۇھىمى سىگمۇند فرويىد باشلامچى بولغان پسىخىك ئانالىز ئىلمىدۇر، بۇ تەلىمات پەرھاتنىڭ شېئىر ۋە پىروزا ئىجادىيىتىگە مۇھىم مەنبە بولغان ھەم ئۇنىڭ كېيىنكى شېئىرلىرىدا جىنسىيەتكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىشىگە سەۋەبچى بولغان.

پەرھاتنىڭ كېيىنكى ئەسەرلىرىدە ھەر قايسى مەدەنىيەتلەرنىڭ، بولۇپمۇ تۈرك، ئەرەب ۋە گرېكلەرنىڭ قەدىمكى ئەپسانىلىرىنىڭ، ئىسلام، بۇددا، خرىستىيان، يەھۇدى دىنى، ئاتەشپەرەسلىك قاتارلىق دىنلارنىڭ ۋە ھەر قايسى پەلسەپەۋى سىستېمىلارنىڭ تەسىرى تېپىلىدۇ.

3) ئۈمىد ۋە ئۈمىدسىزلىك —— پەرھات تۇرسۇننىڭ كېيىنكى شېئىر ئىجادىيەت دەۋرىدىكى ئاساسلىق تېمىلار

شائىر پەرھاتنىڭ كېيىنكى شېئىر ئىجادىيەت دەۋرىدىكى شېئىرلىرىدا ئۈمىد بىلەن ئۈمىدسىزلىك مەركىزىي تېما بولغان. پەرھاتنىڭ يېقىنقى يىللاردا يازغان شېئىرلىرىدا ئىپادىلەنگەن ھېسسىياتى ئۈمىدسىزلىنىش بىلەن غەزەپ. ئەمما، بۇ شېئىرلارنىڭ بەزىلىرىدە مۇھەببەت بىلەن دوستلۇقنىڭ چۈشكۈنلۈك ۋە غەزەپتىن قۇتۇلدىغان يول ئىكەنلىكى كۆرسىتىپ بېرىلىدۇ. 2004 - يىلى يازغان «كۆيۈۋاتقان بۇغداي» دېگەن شېئىرنىڭ دەسلەپكى مىسرالىرى غەزەپ بىلەن قارشىلىق ھېسسىياتىغا تولغان: «مەن ئاشۇ قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزمەن ھەممىگىلار قارغىغان، \ قاراڭغۇ كائىناتتا قارارسىز، نىشانسىز سەرگەردان». لېكىن، ئۇنىڭ كەينىدىكى ئىككى مىسرا چۈشكۈنلۈككە تاقابىل تۇرۇشنىڭ يولىنى ئېچىپ بېرىدۇ: « سۆيگىن مېنى قىساسكارنىڭ قولىدىن بېرىپ قويغان، \ ئەڭ ئاخىرقى قىساس پۇرسىتىدەك» بۇ شېئىردىكى ھەممە كۇپلېتنىڭ تۈزۈلۈشى شۇنداق: ئالدىنقى ئىككى مىسرادا بايانچىنىڭ چەككەن جاپاسى تەسۋىرلەنسە، كەينىدىكى ئىككى مىسرادا بايانچى ئىككىنچى بىر شەخستىن بۇ ئەلەمدىن قۇتقۇزىدىغان بىر مۇھەببەتنى تەلەپ قىلىدۇ. شائىر پەرھاتنىڭ بېيجىڭدا 2006 - يىلى يازغان «قەسىدە» دېگەن شېئىرىمۇ مۇنداق تېمىغا مىسال بولالايدۇ. بۇ شېئىرنىڭ ھەر بىر كۇپلېتىنىڭ ئالدىنقى ئۈچ مىسراسىدا بايانچى ياكى باشقا بىر ئادەمنىڭ ئورۇنسىز ئۆلتۈرۈلگەنلىكى سۆزلەنسە، كۇپلېتنىڭ تۆتىنچى مىسراسىدا يۇقىرىدا تىلغا ئالغان « بىلەمسەن مەن سەن بىلەن بىللە» دېگەن سۆز بىلەن تەسەللىي بېرىلىدۇ. بۇ ئوقۇرمەنگە ئىنسانىي دوستلۇقنىڭ تارىخنىڭ رەھىمسىزلىكىدىن قۇتۇلدۇرىدىغان كۈچ ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ:

كالللاردىن ياسالغان ئاشۇ مۇنار ئىچىدە بار
مېنىڭمۇ كاللام

قىلىچنىڭ ئىتتىك- گالللىقىنى سىناش ئۈچۈنلا
كەسكەن مېنىڭ كاللامنى.

قىلىچ ئالدىدا بىز سۆيگەن سەۋەب-نەتىجە
مۇناسىۋىتى خۇددى تەلۋە ئاشىقنىڭ ۋۇجۇدىدەك
گۇمران بولغاندا

بىلەمسەن مەن سەن بىلەن بىللە.

پەرھاتنىڭ دەسلەپكى شېئىرلىرى باھار- كۈز، يوپۇرماق - خازاندەك كىلاسسىك شېئىرىيەتتە قېلىپلاشقان قارىمۇقارشى ئىماگلاردىن كۆپ پايدىلانغان بولسا، شائىر كېيىنكى شېئىرلىرىدا غەيرىي ھەم مەنتىقىسىز قارىمۇ قارشىلىقلارنى كۆپ قوللىنىدۇ:

ئۇلار خۇددىي خىيالىي تۇيغۇدەك يېقىن بولسىمۇ
ئۇلار خۇددىي ئۆز تېنىمدەك يىراق بولسىمۇ

«يالماۋۇز ناخشىسى»

قايتىپ چىق تەپەككۇرنىڭ ۋەھىمىسىدىن
قايتىپ چىق زۇلمەتنىڭ تەسەللىسىدىن
....
قايتىپ چىق ئىبلىسنىڭ يورۇقلۇقىدىن
قايتىپ چىق تەڭرىنىڭ قاراڭغۇلۇقىدىن

....

قايتىپ چىق ، سۆيگۈنىڭ تۇنجۇقتۇرۇشىدىن
قايتىپ چىق ئازابىنىڭ مەپتۇنلۇقىدىن
«چۆل ئەپسۇنلىرى»

پەرھاتنىڭ كېيىنكى شېئىرلىرىدىكى ئىماگلار غەيرىي بولۇپلا قالماي، بۇرۇنقى شېئىرلىرىغا قارىغاندا ئومۇمىي ئۇقۇم ئەمەس، بەلكى، مەلۇم نەرسىلەرنى كۆپرەك كۆرسىتىدۇ. مەسىلەن، دەسلەپكى شېئىرلىرىدا نامسىز شەھەر كوچىلىرى، تۈرى ئېنىق بولمىغان گۈل ۋە دەرەخلەردەك ئۇنىۋېرسال ئوبرازلارنى قوللانغان بولسا، كېيىنكى شېئىرلىرىدا رېئال تۇرمۇش، تارىخ ۋە ئەپسانىلەردىن ئېلىنغان جانلىق ئوبرازلار بىلەن ئۇقۇرمەنلەرنىڭ تەسەۋۋۇرىنى غىدىقلايدۇ. دەسلەپكى شېئىرلىرىدا ئۇيغۇر تارىخىي شەخس ۋە ۋەقەلەر بىر قەدەر ئاز ئۇچرىسا، كېيىنكى شېئىرلاردا مۇنداق تېمىلار كۆپ ئۇچرايدۇ. مەسىلەن، «قەسىدە» ناملىق شېئىرىدا مۇشۇنداق مەزمۇن ناھايىتى كۆپ، بۇنىڭغا بىز ئاپپاق خوجا دەۋرىدىكى جاھالەتنى ئەسلىتىدىغان تۆۋەندىكى كۇپلېتتىن مىسال ئالايلى:

شاراب ئىچىش قان ئىچىشتىنمۇ ئېغىر گۇناھ ھېسابلانغان ئاشۇ دەۋرلەردە،
بىلەمسەن ئادەم قېنىدا چۆكىلىگەن تۈگمەندە تارتىلغان ئۇننىڭ تەمىنى؟
ئەلىشىر ناۋائى ئەسەبىيلەرچە خام خىيال قىلىپ چىققان شارابنىڭ تەمى ئۆلگە ئېلىنغان مېنىڭ قېنىمدىن
چەكسىز سىرلىقلاشقان ئاشۇ مەستلىكنىڭ ئەڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدا
بىلەمسەن مەن سەن بىلەن بىللە.

4. خاتىمە

پەرھات تۇرسۇن كۆپرەك ئوقۇرمەنگە پىروزىچى دەپ تونۇلغان بىلەن، ئەمەلىيەتتە ھازىرقى زامان ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدىمۇ مۇھىم ئورۇن تۇتىدۇ. گەرچە، شائىرنىڭ دەسلەپكى شېئىرلىرى كىلاسسىك شېئىرىيەتنىڭ قائىدىلىرىگە رىئايە قىلىپ خەلق بىلەن ئوبزورچىلارنىڭ ئالقىشىغا كۆپرەك ئېرىشكەن بولسىمۇ، ئەمما، ئۇنىڭ كېيىنكى شېئىرلىرى دەل شۇ قائىدىلەرگە بويسۇنماي، يېڭى يوللارنى ئاچقانلىقى ئۈچۈن ئۇيغۇر شېئىرىيىتىگە بەكرەك تەسىر قىلغان. نۇرغۇن ياش شائىرلار پەرھات تۇرسۇننىڭ مودېرنىزم شېئىرلىرىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغان. بۇ ماقالە پەرھاتنىڭ پىروزا ئەسەرلىرىدىكى مودېرنىزم بۇرۇلۇشى بىلەن شېئىرىيەت ئىجادىيىتىدىكى مودېرنىزم بۇرۇلۇشىنىڭ باغلىنىشلىق ئىكەنلىكى ھەم شائىرنىڭ دەسلەپكى ۋە كېيىنكى شېئىرلىرى ئوتتۇرىسىدىكى پەرقلەر ۋە ئورتاقلىقلارنى ئىزاھلىغان. شائىر پەرھاتنىڭ شېئىرلىرىنىڭ ئىككى دەۋرگە بۆلۈنگەنلىكى، شۇ ئىككى شېئىر دەۋرىنىڭ بىر-بىرىدىن مەزمۇن ۋە شەكىل جەھەتتىن پەرقلەنگەنلىكى كۆرسىتىلگەن. كېيىنكى تەتقىقاتچىلارنىڭ بۇ تېمىدا داۋاملىق ئىزدىنىپ، بۇ نۇقتىلاردىكى بىلىممىزنى يەنىمۇ چوڭقۇرلاشتۇرۇشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

پايدىلانمىلار

1. پەرھات تۇرسۇن: «مۇھەببەت لىرىكىلىرىدىن يۈز پارچە»، ئۈرۈمچى، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى، 1998 ـ يىلى.
2. پەرھات تۇرسۇن: «مەسىھ چۆلى» بېيجىڭ، مىللەتلەر نەشرىياتى، 1998 ـ يىلى.
3. پەرھات تۇرسۇن: «ئۆلۈۋېلىش سەنئىتى»، ئۈرۈمچى، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى، 1999 ـ يىلى.
4. پەرھات تۇرسۇن: «كۆيۈۋاتقان بۇغداي»، «تىلى دەرياسى» ژۇرنىلى، 2008 ـ يىلى، 58 ـ 60 بەتلەر.
5. غوجىمۇھەممەت يونۇس نەشرگە تەييارلىغان: «مەشرەپ شېئىرلىرىدىن تاللانما»، «بۇلاق» ژۇرنىلى، 1981 ـ يىلى 2- ئاي، (4- سان) 151 ـ 104 بەتلەر.
6. ئۈرۈمچى شەھەرلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتى ۋە«تەڭرىتاغ»ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى نەشرگە تەييارلىغان: «قەشقەردىكى يەر شارى» ئۈرۈمچى، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى، 2000 ـ يىلى.

جاۋابكار مۇھەررىرى: ئابدۇروسۇل كىچىكئاخۇن